

το μάθ. IV· για την αφ. της ιδιότητας βλ. τα μαθ. XIV Π3 και XIX Π4. (ζ) Ο τύπος *meminero* είναι συντ. μέλλοντας του *memini*.

2. Ο σύνδεσμος *etsi* είναι σύνθετος από τον *et* και τον *si*, ο *tametsi* προέρχεται από το *tamen* και τον *etsi*. Ο *quamquam* προήλθε από αναδιπλασιασμό του *quam* (πρβ. *quisquis*). Σύνθετοι είναι επίσης ο *etiamsi* (*etiam*+*si*=ακόμη κι αν), και ο *quamvis* (*quam* + *vis* του *volo* = όσο θέλεις). Για την προέλευση του *ut* και του *cum* βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στα μαθ. XXIV και XXXVI.

3. Για να γίνει κατανοητή η διάκριση ανάμεσα στις εναντιωματικές και στις παραχωρητικές προτάσεις, να δοθούν και παραδείγματα από τη νεοελληνική. Ως προς το περιεχόμενο και την εκφορά των εναντιωματικών και των παραχωρητικών προτάσεων ισχύει μεταξύ τους γενικά η αντίθεση: αντικειμενικό (οριστική) – υποκειμενικό (υποτακτική), με τις εξής διευκρινίσεις (α) ο *licet* ακολουθείται από την υποτακτική λόγω της προέλευσής του· (β) για τον *cum* ισχύει η αντίθεση: αντικειμενικός *cum* (= χρονικός) – υποκειμενικός *cum* (= ιστορικός, αιτιολογικός, εναντιωματικός)· (γ) ο σύνδεσμος *etiamsi* ακολουθεί τη σύνταξη του υποθετικού *si*, αν και συντάσσεται συχνότερα με την υποτακτική παρά με την οριστική.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αφού κατέλαβε τη Ρώμη ο Σύλλας, συγκάλεσε ένοπλος τη Σύγκλητο, για να κηρύξει όσο πιο γρήγορα γινόταν το Γάιο Μάριο εχθρό του κράτους. Στη θέλησή του κανείς δεν τόλμωσε να πάει αντίθετα. Μόνο ο Κάιντος Μούκιος Σκαιόλας, ο σιωνοσκοπός, όταν του ζητήθηκε η γνώμη γι' αυτό, αρνήθηκε να ψηφίσει. Κι επιπλέον, όταν ο Σύλλας τον πίεζε και τον απειλούσε¹, αυτός του απάντησε: «Ακόμη κι αν μου δείξεις τα στρατεύματα με τα οποία έχεις περικυκλώσει το Βουλευτήριο, ακόμη κι αν με απειλήσεις με θάνατο, εγώ δεν πρόκειται ποτέ να κηρύξω το Μάριο εχθρό του κράτους. Αν και είμαι γέρος κι αδύναμος στο σώμα, εντούτοις πάντα θα θυμάμαι ότι ο Μάριος έσωσε τη Ρώμη και την Ιταλία».

1. τον πίεζε απειλητικά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. α. *Licet... ostendas... militum*: παραχωρητική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *licet*· εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*ostendas*), γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει αρκτικός χρόνος (*iudicābo*).
- β. *Licet... minitēris*: παραχωρητική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *licet*· εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*minitēris*), γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει αρκτικός χρόνος (*iudicābo*).
- γ. *Etsi... sum*: εναντιωματική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *etsi*· εκφέρεται με την οριστική του ενεστώτα (*sum*).
- II. α. Παραχωρητική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *etiamsi*· εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*sint*), γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει αρκτικός χρόνος (*coguntur*).
- β. Εναντιωματική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *etsi*· εκφέρεται με την οριστική του παρατατικού (*volēbat*).
- γ. Εναντιωματική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *quamquam*· εκφέρεται με την οριστική του ενεστώτα (*minitāris*: πραγματικό στο παρόν). Η πρόταση του κειμένου είναι παραχωρητική και εκφράζει υποθετική κατάσταση (βλ. παραπάνω I β).
- III. εν. *iudicētur*, παρ. *iudicārētur*, παρ. *iudicātus sit*, υπερ. *iudicātus esset*.

	ΕΝΙΚΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ
Ον.	<i>senex</i>	<i>senes</i>
Γεν.	<i>senis</i>	<i>senum</i>
Δοτ.	<i>seni</i>	<i>senibus</i>
Αιτ.	<i>senem</i>	<i>senes</i>
Κλητ.	<i>senex</i>	<i>senes</i>
Αφ.	<i>sene</i>	<i>senibus</i>

βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. VII.

- IV. *Quamquam armātus est, non me terret. Licet armātus sit, non me terret.*

LECTIO PRIMA ET QUADRAGESIMA (41)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τις αρχαϊστικές τάσεις στη λατινική λογοτεχνία βλ. W. D. Lebek, *Verba Prisca, Hypomnemata* 25, Göttingen 1975· R. Marache, *La critique*

littéraire de langue latine et le développement du goût archaïsant au IIe siècle de notre ère, Rennes 1952· E. Norden, *Die Antike Kunstprosa*, I, Leipzig/Berlin 1909² (passim)· A. D. Leeman, *Orationis ratio*, I-II, Amsterdam 1963 (passim). Για βιβλιογραφία κατά συγγραφέα (μέχρι το 1948) βλ. J. Cousin, *Bibliographie de la langue latine*, Paris 1951, 219-220.

Πηγή του κειμένου: Aulus Gellius (Αύλος Γέλλιος) 1,10 (με ελάχιστες αλλαγές).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. (α) Για τη σύνταξη *coluisse... dicuntur* βλ. το μάθ. XVIII Π3· (β) Για την κλίση του *aetas* βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XX· (γ) Το *abhinc multis annis* (= εδώ και πολλά χρόνια) μπορεί να εκφραστεί και ως εξής: *abhinc multos annos, ante hos multos annos*· (δ) Η πρόταση *quae dicas* είναι πλάγια ερωτηματική (εξάρτηση από τα απαρέμφατα *scire* και *intellegere*· μάθ. XLIII).

2. Και στις παραβολικές προτάσεις ισχύει η αντίθεση αντικειμενικό (οριστική)-υποκειμενικό (υποτακτική), που είναι κυρίαρχη στη λατινική σύνταξη. Για τη διάκριση των απλών παραβολικών προτάσεων από τις υποθετικές παραβολικές να δοθούν και παραδείγματα από τη νεοελληνική. Οι τρεις κατηγορίες των απλών παραβολικών προτάσεων μπορούν να διακριθούν σχηματικά με βάση τα παρακάτω παραδείγματα (α) *ille similiter scribit ac sentit* (β) *ille sic scribit ut sentit* (γ) *ille tam plane scribit quam ego* (στη σελ. 238, στ. 8 του βιβλίου να διορθωθεί το *ut* σε *quam*).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Κούριος κι ο Φαβρίκιος, που έζησαν στα πολύ παλιά τα χρόνια, κι οι Οράτιοι, πολύ παλιότεροί τους, μιλούσαν με τους συγχρόνους τους καθαρά και με διαύγεια· δε χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα των Σικανών και των Πελασγών, που λένε πως ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Ιταλίας, αλλά τη γλώσσα της εποχής τους. Εσύ όμως χρησιμοποιείς γλώσσα που έχει πέσει σε αχρηστία¹ εδώ και πολλά χρόνια, σαν να μιλούσες τώρα με τη μάνα του Ευάνδρου, επειδή δε θέλεις να ξέρει και να καταλαβαίνει κανείς τι λες. Ανόητε άνθρωπε, γιατί δε σωμαίνεις, για να πετύχεις αυτό που θες; Λες όμως πως σου αρέσουν τα παλιά τα

χρόνια, γιατί είναι τιμημένα και καλά και σεμνά. Έτσι λοιπόν να ζεις όπως οι παλιοί, αλλά έτσι να μιλάς όπως οι σύγχρονοί μας². Και να 'χεις πάντα στη μνήμη σου και στην καρδιά σου αυτό που έγραψε ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας: «Σαν το σκόπελο απόφευγε τη λέξη την ασυνήθιστη και την πρωτάκουστη».

1. που είναι απαρχαιωμένη 2. όπως οι άνθρωποι της εποχής μας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. α. *proinde quasi... loquāris*: υποθετική παραβολική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *proinde quasi*· εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*loquāris*), γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει αρκτικός χρόνος (*uteris*).
β. *ut viri antiqui (vivēbant)*: απλή παραβολική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *ut*· εκφέρεται με την οριστική του παρατατικού (ρήμα που εννοείται: *vivēbant*)· στην κύρια πρόταση υπάρχει το *sic*.
γ. *ut viri aetatis nostrae (loquuntur)*: απλή παραβολική πρόταση· εισάγεται με το σύνδεσμο *ut*· εκφέρεται με την οριστική του ενεστώτα (ρήμα που εννοείται: *loquuntur*)· στην κύρια πρόταση υπάρχει το *sic*.
- II. *Tu tam dilucide loqueris quam nos.*
Paulus tam modeste loquitur quam Marcella.
Paulus tam studiōse lectitat quam Marcella.
- III. *Tu similiter loqueris ac scribis.*
Paulus similiter loquitur ac vivit.
Paulus similiter lectitat ac discit.
- IV. *Nos sic dicimus, ut intellegimus.*
Vos sic dicitis, ut intellegitis.
Illi sic dicunt, ut intellegunt.
- V. *Tu sic loquebāris de Paulo, quasi eum cognosceres.*
Paulus sic vivit, quasi dives sit.
Paulus sic vivēbat, quasi dives esset.
- VI. *Scaevola sic dixit, quasi iuvenis esset.*
Patres sic dicēbant, ut Sulla volēbat.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Ο Δίδιος Γάλλος χρημάτισε στρατιωτικός διοικητής (*legātus pro praetōre*) της Βρετανίας από το 53 έως το 58 μ.Χ. (βλ. Τάκιτος *Agr.* 14, 3). Ο Δομίτιος Άφρος ήταν περίφημος ρήτορας (πέθανε το 59 μ.Χ.).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συγκέντρωση των πηγών σχετικά με τη συνωμοσία του Κατιλίνα: H. Drexler, *Die Catilinarische Verschwörung: Ein Quellenheft*, Darmstadt 1976 (στις σελίδες XVII-XXII και 365-370 υπάρχει πλούσια σχετική βιβλιογραφία). Για τη συγγραφή της ιστορίας της συνωμοσίας ο Κικέρωνας απευθύνθηκε στον Ποσειδώνιο και στον Λουκκήιο· βλ. A. D. Leeman, *Oratoris ratio*, Amsterdam 1963, I, 168 κεξ. Για τον τρόπο που ο ίδιος πρόβαλε την επιτυχία του να καταστείλει τη συνωμοσία βλ. J. Graff, *Ciceros Selbstauffassung*, Heidelberg 1963, 24 κεξ.

Πηγή του κειμένου: Κικέρωνας, *Cat.* 1, 30 (με ελάχιστες αλλαγές).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. (α) Το ρήμα *simulo* (μάθ. XXIII) σημαίνει «προσποιούμαι ότι υπάρχει κάτι που δεν υπάρχει» π.χ. *morbum simulo* = κάνω τον άρρωστο. Το ρήμα *dissimulo* σημαίνει «προσποιούμαι πως δεν υπάρχει κάτι που υπάρχει, αποκρύπτω π.χ. *morbum dissimulo* = κρύβω την αρρώστια μου, κάνω πως είμαι καλά. (β) Η μετοχή *nascentem* είναι επιθετική ή χρονική. (γ) Η μετοχή *secūti* έχει ενεργητική μεταβατική σημασία, γιατί το *sequor* είναι ρήμα αποθετικό. (δ) Στον υποθετικό λόγο *si... animadvertissem, ... dicerent* (του β' είδους) έχουμε συνδυασμό της υποτακτικής του υπερουντελικού με την υποτακτική του παρατατικού. Σε περιπτώσεις όπως αυτή η πρώτη υποτακτική αναφέρεται στο παρελθόν και η δεύτερη στο παρόν (ή, σπανιότερα, στο παρελθόν). (ε) Το *id* αναφέρεται στην υποθετική πρόταση *si in hunc animadvertissem*. (ζ) Ο υποθετικός λόγος *si pervenerit* (υποτ. του παρακειμένου), (*intellego*)... *neminem... fore* είναι εξαρτημένος του α' είδους. Ευθύς λόγος: *si pervenerit* (οριστική του συντ. μέλλοντα), *nemo tam stultus erit*.

2. Στη διδασκαλία των αναφορικών προτάσεων να δοθεί

έμφαση (α) στις αναφορικές προσδιοριστικές και αναφορικές προσθετικές, (β) στις αναφορικές τελικές και αναφορικές συμπερασματικές. Για περιπτώσεις αναφορικών προσδιοριστικών προτάσεων με την υποτακτική βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στα μαθ. XXXVII, XLVI. Βλ. επίσης τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XXXIX και τις απαντήσεις στις ασκήσεις του μαθ. XXXV, I Σημ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Υπάρχουν μερικοί σε αυτή τη Σύγκλητο, που είτε δε βλέπουν την απειλή που πλησιάζει, είτε κλείνουν τα μάτια σε αυτά που βλέπουν¹. Αυτοί εξέθρεψαν τις ελπίδες του Κατιλίνα με τις επιεικείς τους αποφάσεις κι ενίσχυσαν τη συνωμοσία που ήταν στα σπάργανά της² με το να μην πιστεύουν στην ύπαρξή της. Ενεργώντας κάτω από την επιρροή αυτών πολλοί (άλλοι), όχι μόνο αχρείοι αλλά και άπειροι, αν τον είχα τιμωρήσει, θα έλεγαν πως ενέργησα σκληρά και τυραννικά³. Τώρα όμως καταλαβαίνω πως αν αυτός φτάσει στο στρατόπεδο του Μανλίου, όπου κατευθύνεται, δε θα υπάρξει κανείς τόσο ανόητος, που να μη βλέπει πως έγινε συνωμοσία, και κανείς τόσο αχρείος, που να μην το ομολογήσει.

1. κάνουν πως δε βλέπουν αυτά που βλέπουν 2. που γεννιόταν 3. πως αυτό έγινε σκληρά και τυραννικά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. α. *qui... non videant*: αναφορική συμπερασματική πρόταση· εισάγεται με το *qui non (= ut non)*· εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*non videant*), γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει ρήμα αρκτικού χρόνου (*sunt*) (όπως δηλ. οι επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις: βλ. το μάθ. XXXVII)· στην κύρια πρόταση εννοείται το *lales*.
- β. (*aut*) *qui... dissimulant*: αναφορική συμπερασματική πρόταση· εισάγεται και εκφέρεται όπως η παραπάνω, με την οποία τη συνδέει διαζευκτικά ο σύνδεσμος *aut*.
- γ. *quae imminet*: αναφορική προσδιοριστική πρόταση· εισάγεται με την αντωνυμία *quae* που έχει ως όρο της αναφοράς το προηγούμενο *ea*· εκφέρεται με την οριστική, γιατί εκφράζει κάτι τι πραγματικό.
- δ. *quae vident*: όπως η γ.

- ε. qui (= ii) aluērunt... et confirmavērunt: δύο αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις με όρο αναφοράς το *nonnulli*· ισοδυναμούν με κύριες προτάσεις, γιατί το *qui* βρίσκεται στην αρχή περιόδου.
- ζ. *quorum* (= *eōrum*)... *dicerent*: όπως η ε (ως απόδ. υποθ. λόγ.).
- η. *quo intendit*: αναφορική πρόταση που εισάγεται με το *quo* και έχει ως όρο της αναφοράς το *in Manliāna castra*· για την οριστική έγκλιση βλ. το μάθ. XLVIII Π3.
- θ. *q̄bi non videant*... *factam*: αναφορική συμπερασματική πρόταση· εισάγεται με το *qui non* (= *ut non*) και εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα, όπως η α· στην κύρια πρόταση υπάρχει το *tam* (*stultum*).
- ι. *qui non fateātur*: αναφορική συμπερασματική πρόταση· εισάγεται με το *qui non* (= *ut non*) και εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα, όπως η α· στην κύρια πρόταση υπάρχει το *tam* (*improbum*).

II. *homines, qui improbi atque imperiti sunt.*
factum, quod crudēle est.
sententiae, quae molles sunt.

III. *Praedōnes venērunt, qui Scipiōnem admirarentur.*
Ea femina vēnit, quae Paulum vidēret.
Nemo tam stultus est, qui hoc dicat.
Ea femina non tam stulta est, quae hoc dicat.

IV. α. ενεστ. *confirmant*, παρατ. *confirmābant*, μέλλ. *confirmābunt*, παρακ. *confirmavērunt*, υπερασ. *confirmaverant*, συντ. μέλλ. *confirmaverint*.
β. ενεστ. *animadvertant*, παρατ. *animadverterent* μέλλ. *animadversūri sint*, παρακ. *animadverterint*, υπερασ. *animadvertissent*.

V. *Dicis te (civem) Rōmānum esse, quod non verum est.*
Nemo tam stultus est, qui (h̄ ut) coniurationem non videat.

LECTIO TERTIA ET QUADRAGESIMA (43)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για την ιστορία του Κοριολανού βλ. R. M. Ogilvie, *A Commentary on Livy: Books 1-5*, Oxford 1965, 314 κεξ. (με βιβλιογραφία).

Πηγή του κειμένου: Λίβιος 2, 40, 5-9 (με ελάχιστες αλλαγές).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. (α) Το *vēni* είναι παρακείμενος (= *vēni*, προστακτική του ενεστώτα του *venio*· μάθ. XII Π). (β) Το *ingredienti* είναι συνημμένη χρονική μετοχή με υποκείμενο το *tibi*. (γ) Το ουσιαστικό *finis* στον πληθυντικό (όχι όμως εδώ) σημαίνει συχνά «χώρα», «περιοχή». (δ) Η σύνταξη του παραχωρητικού συνδέσμου *quamvis* με την οριστική (κατ' αναλογίαν προς το *quamquam*) είναι κυρίως ποιητική και μετακλασική. Εδώ μπορούμε να μεταφράσουμε «όσο εχθρική κι απειλητική κι αν ήταν η διάθεσή σου όταν έφτασες» = «αν και είχες φτάσει με τόσο εχθρική και απειλητική διάθεση». Για τη χρήση του πριν από τα επίθετα *infesto* και *inīaci* βλ. το μάθ. XL Π2 Σημ. (ε) Οι αφαιρετικές *infesto et inīaci animo* εκφράζουν τον τρόπο. (ζ) Για το συνδυασμό της υποτακτικής του υπερουντελικού (*reperissem*) με την υποτακτική του παρατατικού (*orruharētur*) σε υποθετικό λόγο του β' είδους βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XLII. Το *reperissem* αναφέρεται στο παρελθόν και το *orruharētur* στο παρόν. Παρακάτω όμως το *habētem* αναφέρεται στο παρόν και το *essem* (*mortua* = στο θάνατό μου) επίσης στο παρόν - μέλλον. (η) Ο τύπος *futūra sum* ανήκει στην περιφραστική συζυγία του *sum* (για την ενεργητική περιφραστική συζυγία βλ. το μάθ. XX Π8).

2. Για την κατανόηση των όρων πραγματική ερώτηση - ρητορική ερώτηση, μερική άγνοια - ολική άγνοια, απλές ερωτήσεις - διμελείς ερωτήσεις να γίνει αναφορά στις ευθείες ερωτήσεις της ελληνικής. Να δοθεί έμφαση στη διάκριση της εννοίας των μορίων *nē*, *num* και *nonne*.

3. Το μόριο *num* ήταν αρχικά χρονικό επίρρημα και μάλλον συγγενεύει ετυμολογικά με το *numc* (πρβ. *etiamnum* = *etiamnumc* = ακόμη και τώρα). Το *nonne* είναι σύνθετο από το *non* και το *-nē*. Το εγκλιτικό ερωτηματικό μόριο *-nē* δεν πρέπει να συχέεται με την άρνηση *nē* και το σύνδεσμο *nē*, αν και το *-nē* δεν αποκλείεται να προήλθε από το αρνητικό μόριο *nē* (βλ. και τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XXV).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Μήπως ήρθα σε εχθρό και είμαι αιχμάλωτη στο στρατόπεδό σου; Σε τέτοιο σημείο με κατόνησε η μακροζωία και τα έρμα γερατειά μου, που να σε δω πρώτα εξόριστο και ύστερα εχθρό; Πώς μπόρεσες να ερημώσεις αυτή τη χώρα που σε γέννησε και σε ανάθρεψε; Δε σου πέρασε η οργή τη στιγμή που πατούσες τα σύνορα της πατρίδας σου; Παρόλο που είχες φτάσει με τόσο εχθρική κι απειλητική διάθεση¹ γιατί, σαν είδες τη Ρώμη, δεν πέρασε αυτή η ιδέα από το μυαλό σου: «Μέσα σε εκείνα εκεί τα τείχη βρίσκονται το σπίτι μου κι οι θεοί μου, η μάνα, η γυναίκα και τα παιδιά μου»; Αν λοιπόν εγώ δε σε γένναγα, η Ρώμη δε θα βρισκόταν πολιορκημένη· αν δεν είχα γιο, θα πέθαινα λεύτερη σε λεύτερη πατρίδα. Εγώ τίποτα πια δεν μπορώ να πάθω κι ούτε θα είμαι τόσο δυστυχισμένη για πολύ ακόμα· αυτούς εδώ όμως, αν συνεχίσεις, τους περιμένει ή πρόωρος θάνατος ή μακρόχρονη σκλαβιά.

1. βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. a. Num... vēni et... sum?: δύο απλές ευθείες ερωτήσεις που συνδέονται με το et· εκφράζουν ολική άγνοια και εισάγονται με το μόριο num, γιατί περιμένουμε αρνητική απάντηση (minime)· εκφέρονται με την οριστική.
- β. Qui roiuisti populāri hanc terram...?: απλή ευθεία ερώτηση· εκφράζει μερική άγνοια και εισάγεται με το επίρρημα qui· εκφέρεται με την οριστική.
- γ. Non... cecidit?: απλή ευθεία ερώτηση· εκφράζει ολική άγνοια, αλλά εισάγεται χωρίς κανένα μόριο για έμφαση· εκφέρεται με την οριστική.
- δ. cur... tibi non succurrit...?: απλή ευθεία ερώτηση· εκφράζει μερική άγνοια και εισάγεται με το επίρρημα cur· εκφέρεται με την οριστική.
- II. a. Τρεις απλές ευθείες ερωτήσεις μερικής άγνοιας εισάγονται με την αντωνυμία quid, το επίρρημα cur και την αντωνυμία quid· εκφέρονται με την οριστική.
- β. Απλή ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας· δεν προηγείται ερωτηματικό μόριο, για να δοθεί έμφαση· εκφέρεται με την οριστική.
- γ. Απλή ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας· εισάγεται με το εγκλιτικό ερωτηματικό μόριο -ne, γιατί αυτός που ρωτάει δεν ξέρει τι απάντηση θα του δοθεί.

δ. Όπως η II β.

ε. Απλή ευθεία ερώτηση μερικής άγνοιας· εισάγεται με το επίρρημα quin και ισοδυναμεί με (έντονη) προτροπή· εκφέρεται με την οριστική.

- III. Utrum mea vita felix an infelix est?
Utrum illa mater an soror Pauli est?
- IV. Num deum ipsum vidisti? (minime)
Nonne vita nostra brevis est? (ita est)
Nonne pacem amamus? (sane)
Nonne bellum odimus? (certe)
- V. Nonne senectus infelix est?
(Utrum) hic frater an amicus tuus est?

LECTIO QUARTA ET QUADRAGESIMA (44)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για την πολιτική σημασία των όρων rex και tyrannus βλ. J. Hellegouarc'h, *Le vocabulaire latin des relations et des partis politiques sous la république*, Paris 1972, 560-562.

Πηγή του κειμένου: Κικέρωνας, amic. 52 (με ελάχιστες αλλαγές).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. (α) Ο τύπος amicitiae είναι δοτική (όχι γεν.) = δεν υπάρχει θέση για τη φιλία σε αυτούς = δεν έχει θέση σε αυτούς η φιλία. (β) Οι αναφορικές προτάσεις quem metuat και a quo... putet εκφέρονται με την υποτακτική εξαιτίας του πλαγίου λόγου (βλ. το μάθ. XLVIII Π2). (γ) Το dumtaxat είναι σύνθετο από το dum και το taxat. Το taxat είναι λειψανο της υποτακτικής του taxo³ (εφετικού του tango = αγγίζω). Κυριολεκτικά σημαίνει «όσο μπορεί κανείς να αγγίσει». (δ) Ο υποθετικός λόγος quodsi... ceciderunt, tum intellegitur είναι του α' είδους. Ο παρακείμενος στην υπόθεση (όπως και ο υπερσ. και ο συντ. μέλλ.) εκφράζει το προτερόχρονο. (ε) Το ferunt σημαίνει dicunt, tradunt και συντάσσεται με ειδικό απαρέμφατο (πρβ. το μάθ. XVIII Π3, σε παθητική σύνταξη· επίσης τη χρήση του trado στο μάθ. XIX). (ζ) Στην πρόταση cum... poteram ο cum είναι χρονικός, όπως δείχνει το tum που προηγείται (συμπληρω-

ματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XXIV). Διατηρεί την οριστική γιατί βρίσκεται εκτός πλάγιου λόγου.

2. Στη διδασκαλία των πλάγιων ερωτήσεων (α) να τονιστεί πως εκφέρονται πάντοτε με την υποτακτική και να εξηγηθεί ο λόγος που επιβάλλει αυτή την εκφορά (β) να υπογραμμιστεί η συμμόρφωσή τους με τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων (με αναφορά στα μαθ. XXIII και XXIV). Σχετικά με τη σύνταξη του *dubito* βλ. και το μάθ. XLVII Π3.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αυτή είναι η ζωή των τυράννων· σε αυτήν¹ δεν μπορεί να υπάρξει καμιά εμπιστοσύνη, καμιά αγάπη, καμιά πίστη σε σταθερή φιλία. Οι τύραννοι πάντα υποπτεύονται κι ανησυχούν για όλα. Δεν έχει θέση η φιλία σε αυτούς· γιατί δεν ξέρω ποιος μπορεί να αγαπά όποιον φοβάται ή αυτόν που νομίζει πως τον φοβάται. Στους τυράννους δείχνουν εντούτοις οι γύρω τους υποκριτικό σεβασμό, τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα. Αν όμως τύχει να χάσουν την αρχή², όπως συνήθως συμβαίνει, τότε καταλαβαίνουν πόσο τους έλειπαν οι φίλοι³. Λένε πως ο Ταρκύνιος όταν ήταν εξόριστος είπε αυτό (το λόγο): «Τότε μόνο κατάλαβα ποιοί μου ήταν αληθινοί φίλοι και ποιοί ψεύτικοι⁴, όταν δεν μπορούσα πια να ανταποδώσω τις χάρες ούτε σε εκείνους ούτε σε αυτούς».

1. στην οποία 2. να πέσουν 3. πόσον ήσαν στερημένοι από φίλους 4. ποιους είχα αληθινούς φίλους και ποιους ψεύτικους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. α. (*nescio*) *quis possit diligere eum...*: πλάγια ερώτηση, αντικείμενο του ρήματος *nescio*· εισάγεται με την ερωτηματική αντωνυμία *quis*· εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*possit*), γιατί εξαρτάται από αρκτικό χρόνο (*nescio*) και γιατί η υποτακτική του ενεστώτα μετά από αρκτικό χρόνο εκφράζει κάτι το σύγχρονο.
- β. (*intellegitur*) *quam fuerint inopes amicorum*: πλάγια ερώτηση, υποκείμενο του *intellegitur*· εισάγεται με το ερωτηματικό επίρρημα *quam*· εκφέρεται με την υποτακτική του παρακειμένου (*fuerint*), γιατί εξαρτάται από αρκτικό χρόνο και εκφράζει κάτι το προτερόχρονο.
- γ. (*intellēxi*) *quos fidos amicos habuissem, quos infidos amicos (habuissem)*· δύο πλάγιες ερωτήσεις, αντικείμενα του ρήματος *intellēxi*· εισάγονται με την ερωτηματική αντωνυμία *quis* (*quos*)· εκφέρο-

νται με την υποτακτική του υπερσυντελικού (*habuissem*), γιατί εξαρτώνται από ιστορικό χρόνο (*intellēxi*) και γιατί η υποτακτική του υπερσυντελικού μετά από ιστορικό χρόνο εκφράζει κάτι το προτερόχρονο.

- II. *Quis possit* (δυνητική υποτ.) *diligere eum...*?
Quam inopes amicorum fuerunt?
Quos fidos amicos habui, quos infidos (habui)?
- III. *Rogat quae sit tyrannorum vita.*
Rogavit quae esset tyrannorum vita.
Rogat num sit ulla fides in tyrannorum vitā (...sitne...)
Rogavit num esset ulla fides in tyrannorum vita (...essetne...)
Rogat utrum tyrannis omnia suspecta sint necne.
Rogavit utrum tyrannis omnia suspecta essent necne.
Rogat cur tyrannis omnia suspecta sint.
Rogavit cur tyrannis omnia suspecta essent.
Quaerit ex te nonne tyrannis omnia suspecta sint.
Quaerebat ex te nonne tyrannis omnia suspecta essent.
- IV.

Εν.	<i>intellegitur</i>	<i>ferunt</i>
Παρ.	<i>intellegebatur</i>	<i>ferēbant</i>
Μέλλ.	<i>intellegetur</i>	<i>ferent</i>
Παρακ.	<i>intellectum est</i>	<i>tulerunt</i>
Υπερσ.	<i>intellectum erat</i>	<i>tulerant</i>
Συντ. μέλλ.	<i>intellectum erit</i>	<i>tulerint</i>
- V. *Rogat num tyranni amicos habeant* (*habeantne tyranni amicos*).
Rogabat num tyranni amicos haberent (*haberentne amicos tyranni*).

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Βλ. Κικέρωνας, *Att.* 8, 7: *quem fugiam habeo, quem sequar non habeo*. Η επιστολή χρονολογείται ίσως στις 23 Φεβρουαρίου του 49 π.Χ., μετά την έναρξη του εμφύλιου ανάμεσα στον Πομπήιο και στον Καίσαρα. Ο Κικέρωνας εννοεί πως απεχθάνεται τον Καίσαρα, αλλά δεν μπορεί να ακολουθήσει ούτε τον Πομπήιο, αφού ο τελευταίος εγκατέλειψε την Ιταλία και αποχώρησε στην Ελλάδα μπροστά στην απειλή των στρατευμάτων του Καίσαρα.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXIX-XLII

1. Να μετατραπούν οι παρακάτω προτάσεις σε υποθετικούς λόγους

ανάλογα με το είδος που ζητιέται:

- α. *Scaevola interrogātus est. Sententiam dicere noluit* (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα στο παρελθόν).
- β. *Mihī mortem minitaberis. Numquam Marium hostem iudicābo* (ανοικτή υπόθεση στο μέλλον).
- γ. *Sermōne obsolēto uteris. Nemo intellegit, quae dicas* (δυνατή υπόθεση στο παρόν).
- δ. *In Catilinam animadverti. Id nonnulli crudeliter factum dixerunt* (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα στο παρελθόν).
- ε. *Horum auctoritatem secūti sunt. Coniuratiōnem confirmaverunt* (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα στο παρελθόν).
- [I] α. *Si Scaevola interrogātus esset, sententiam dicere noluisset.*
- β. *Si mihi mortem minitaberis, numquam Marium hostem iudicābo.*
- γ. *Si sermōne obsolēto utāris, nemo intellegat, quae dicas.*
- δ. *Si in Catilinam animadvertissem, id nonnulli crudeliter factum dixissent.*
- ε. *Si auctoritatem horum secūti essent, coniuratiōnem confirmavissent.*
- II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις (εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων):
- α. *Quamquam adulescens hostes fugaverat, consuli tamen eum morte multavit.*
- β. *Cum Licinus servus esset, Athēnis pro libero se vidēri volēbat.*
- γ. *Etsi Murēna Asiam vidit, continenter tamen in eā vixit.*
- δ. *Etiamsi sapiens pauper sit, eum tamen paupertas non prohibet.*
- ε. *Etiamsi plane loquāris, nemo tamen te intellegit.*
- [II] α. *Quamquam... fugaverat*: εναντιωματική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *quamquam* και εκφέρεται κανονικά με την οριστική. Εκφράζει μια πραγματική κατάσταση, το ότι δηλ. ο νέος είχε πραγματικά τρέψει τους εχθρούς σε φυγή.
- β. *Cum... esset*: εναντιωματική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *cum* και εκφέρεται κανονικά με την υποτακτική. Εκφράζει μια πραγματική κατάσταση, το ότι δηλ. ο Λίκινος ήταν πράγματι δούλος.
- γ. *Etsi... vidit*: εναντιωματική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *etsi* και εκφέρεται κανονικά με την οριστική. Εκφράζει μια πραγματική κατάσταση, το ότι δηλ. ο Μουρήνας πράγματι είδε την Ασία.
- δ. *Etiamsi... sit*: παραχωρητική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *etiamsi* και εκφέρεται με την υποτακτική. Εκφράζει μια υποθετική κατάσταση· σημαίνει δηλ. «ακόμα κι αν συμβεί ο

σαφός να είναι φτωχός». Ο ενεστώτας της υποτακτικής (*sit*) οφείλεται στον αρκτικό χρόνο που υπάρχει στην κύρια πρόταση (*prohibet*) και εκφράζει πράξη σύγχρονη.

- ε. *Etiamsi... loquāris*: παραχωρητική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *etiamsi* και εκφέρεται με την υποτακτική. Εκφράζει μια υποθετική κατάσταση· σημαίνει δηλ. «ακόμα κι αν μιλάς καθαρά». Ο ενεστώτας της υποτακτικής (*loquāris*) οφείλεται στον αρκτικό χρόνο που υπάρχει στην κύρια πρόταση (*intellegit*) και εκφράζει πράξη σύγχρονη.

III. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω παραβολικές προτάσεις (είδος, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία):

- α. *Dixi contra atque sentiēbam.*
- β. *Nuntiata sunt nobis alia ac tu scripseras nobis.*
- γ. *Similis erit finis atque antea fuerat.*
- δ. *Fecisti sic, ut praedones solent.*
- ε. *Haec, sicut dixi, ita facta sunt.*
- ζ. *Ita eum paupertas prohibet, quasi imperitus sit.*
- η. *Senatum armatus coegerat, velut si urbs occupata esset.*

- [III] α. *atque... sentiēbam*: απλή παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *atque* (προηγείται το επίρρ. *contra*) και εκφέρεται με την οριστική.
- β. *ac tu scripseras*: απλή παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *ac* (προηγείται η αντων. *alia*) και εκφέρεται με την οριστική.
- γ. *atque... fuerat*: απλή παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *atque* (προηγείται το επίρρ. *similis*) και εκφέρεται με την οριστική.
- δ. *ut... solent*: απλή παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *ut* (προηγείται το επίρρ. *sic*) και εκφέρεται με την οριστική.
- ε. *sicut dixi*: απλή παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *sicut* (ακολουθεί το επίρρ. *ita*) και εκφέρεται με την οριστική.
- ζ. *quasi... sit*: υποθετική παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *quasi* (προηγείται το *ita*) και εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*sit*), γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει αρκτικός χρόνος (*prohibet*).
- η. *velut si... esset*: υποθετική παραβολική πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *velut si* και εκφέρεται με την υποτακτική του υπερουντελικού (*occupata esset*), γιατί στην κύρια πρόταση

υπάρχει ιστορικός χρόνος (coegerat).

- IV. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω αναφορικές προτάσεις (είδος, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων):
- Ilia duos filios peperit, quos lupa nutrivit.
 - Claudius in diaetam, cui nomen est Hermaeum, recesserat.
 - Camillus rediit in exilium, unde rogatus reversus est.
 - Te nec paupertas nec dolor prohibet, quod sapientis est.
 - Scipio domesticum quendam misit, qui fores reseraret.
 - Sapiens dignus est, qui laudetur.

- [IV] a. quos... nutrivit: αναφορική προσδιοριστική πρόταση που εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quos και εκφέρεται με την οριστική.
- β. cui... est Hermaeum: αναφορική προσδιοριστική πρόταση που εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία cui και εκφέρεται με την οριστική.
- γ. unde... reversus est: αναφορική προσδιοριστική πρόταση που εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα unde και εκφέρεται με την οριστική.
- δ. quod... est: αναφορική προσθετική πρόταση που εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quod και εκφέρεται με την οριστική.
- ε. qui... reseraret: αναφορική τελική πρόταση που εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui (= ut) και εκφέρεται με την υποτακτική (ως τελική) του παρατατικού (reseraret), γιατί προηγείται ιστορικός χρόνος (misit).
- ζ. qui laudetur: αναφορική συμπερασματική πρόταση που εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui (= ut) και εκφέρεται με την υποτακτική (ως συμπερασματική) του ενεστώτα (laudetur), γιατί προηγείται αρκτικός χρόνος (est).

V. Να μετατραπούν οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες (εξάρτηση πρώτα από το rogat mater και μετά από το rogavit mater):

- Num tibi ingredientī fines patriae ira cecidit?
 - Nonne intra illa moenia domus ac penātes tui sunt?
 - Utrum libera an captiva sum?
 - Quis te genuit atque aluit?
 - Quid dicam (υποτ.) filiis tuis?
- [V] a. Rogat mater num illi ingredientī fines patriae ira ceciderit.
Rogavit mater num illi ingredientī fines patriae ira cecidisset.
- β. Rogat mater num intra illa moenia domus ac penātes illius sint.
Rogavit mater num intra illa moenia domus ac penātes illius essent.
- γ. Rogat mater utrum libera an captiva sit.

Rogavit mater utrum libera an captiva esset.

δ. Rogat mater quis illum genuerit atque aluerit.

Rogavit mater quis illum genuisset atque aluisset.

ε. Rogat mater quid dicat filiis illius.

Rogavit mater quid diceret filiis illius.

Σημ. Στις προτάσεις (α) και (β) αντί του num μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το -nē: Rogat mater cecideritne..., Rogavit mater cecidissetne..., Rogat mater sintne..., Rogavit mater essentne...

LECTIO QUINTA ET QUADRAGESIMA (45)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τη θέση της ελληνικής στη ρωμαϊκή εκπαίδευση βλ. Η.-I. Marrou, *Histoire de l'éducation dans l'antiquité*, Paris 1945, 374 κεξ. γενικά για τη γνώση της ελληνικής στη Ρώμη βλ. P. Boyancé, «La connaissance du grec à Rome», *REL* 34 (1956) 111-131.

Πηγή του κειμένου: διασκευή από το *De bello Gallico* 5, 48, 2-10.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ

1. (α) Οι προτάσεις quae... gerantur, quantōque... sit είναι πλάγιες ερωτήσεις. (β) Το cuidam είναι συμπλήρωμα σε δοτική persuadet. (γ) Η εμπρόθετη αφαιρ. ex equitibus δηλώνει το διαιρεμένο όλο (μάθ. XXXI Π2 θ). (δ) Η αφαιρετική Graecis litteris σημαίνει graece = (στα) ελληνικά· πρβ. latīne = (στα) λατινικά (πρβ. Graece, latīne loquor = μιλάω ελληνικά, λατινικά). Να διακριθεί η σημασία του littera εδώ (= γράμμα του αλφαβήτου) από τη συνηθισμένη χρήση του στον πληθυντικό με τη σημασία «epistula» (μάθ. XXVIII, και στο μάθ. XLV, στ. 8) ή «γράμματα», «λογοτεχνία» (μάθ. XXXII). (ε) Για την έκφραση tertio post die βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XIV. (ζ) Το perlēgit είναι ενεστώτας του perlego (ο παρακείμενος θα ήταν perlēgit, μάθ. XII Π).

2. Για την προέλευση των συνδέσμων ut και nē βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στα μαθ. XXV και XXXVI. Στη

διδασκαλία των βουλευτικών προτάσεων να δοθεί έμφαση (α) στη διάκρισή τους από τις τελικές, (β) στην ακολουθία των χρόνων (βλ. και το μάθ. XLVII Π4), (γ) στη σύνταξη ορισμένων ρημάτων και με βουλευτική πρόταση και με «τελικό» απαρέμφατο, πράγμα που θα βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα οι μαθητές πως οι βουλευτικές είναι ουσιαστικές προτάσεις. Στο σημείο αυτό να τονιστεί και η αντιστοιχία τους με το «τελικό» απαρέμφατο της ελληνικής και με προτάσεις που εισάγονται με το *ὅπως* (που άλλοι τις κατατάσσουν στις πλάγιες ερωτηματικές κι άλλοι τις θεωρούν μια ειδική κατηγορία ουσιαστικών προτάσεων).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Καίσαρας πληροφορείται από τους αιχμαλώτους τι συμβαίνει στο στρατόπεδο του Κικέρωνα και πόσο κρίσιμη είναι η κατάσταση¹. Τότε πείθει κάποιον από τους Γαλάτες ιππείς να μεταφέρει ένα γράμμα στον Κικέρωνα. Φροντίζει και προνοεί να μη μαθευτούν τα σχέδιά μας, αν το γράμμα πέσει στα χέρια του εχθρού². Για το λόγο αυτό στέλνει επιστολή γραμμένη στα ελληνικά. Συμβουλεύει τον ταχυδρόμο, αν δεν μπορεί να πλησιάσει, να δέσει το γράμμα στον ιμάντα του κοντίου και να το ρίξει μέσα στο στρατόπεδο. Στην επιστολή γράφει πως θα έλθει γρήγορα με τις λεγεώνες του. Ο Γαλάτης, επειδή φοβήθηκε τον κίνδυνο, αποφάσισε να ρίξει το ακόντιο. Κατά σύμπτωση το ακόντιο καρφώθηκε σε έναν πύργο· τρεις μέρες αργότερα το είδε ένας στρατιώτης και το πήγε στον Κικέρωνα. Αυτός διάβασε όλο το γράμμα και προέτρεψε τους στρατιώτες του να ελπίζουν στη σωτηρία τους.

1. σε πόσο μεγάλο κίνδυνο βρίσκονται τα πράγματα 2. να μη μαθευτούν τα σχέδιά μας από τους εχθρούς αν αρπάξουν το γράμμα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. α. *ut ad Cicerōnem epistulam deferat*: βουλευτική πρόταση, αντικείμενο του ρήματος *persuadet*: εισάγεται με το σύνδεσμο *ut* και εκφέρεται με τον ενεστώτα της υποτακτικής (*deferat*), επειδή εξαρτάται από αρκτικό χρόνο (*persuadet*).
- β. *nē... cognoscantur*: βουλευτική πρόταση, αντικείμενο των *curat* και *providet*: εισάγεται με το σύνδεσμο *nē*, επειδή είναι αρνητική· εκφέρεται με την υποτακτική (ως βουλευτική) του ενεστώτα (*co-*

gnoscantur), γιατί εξαρτάται από ρήματα αρκτικού χρόνου (*curat et providet*).

- γ. *ut epistulam ad amentum tragulae adliget et (ut) intra castra abiciat*: δύο βουλευτικές προτάσεις, αντικείμενα του *monet*: εισάγονται με το σύνδεσμο *ut* (συνδέονται παρατακτικά με το συμπλεκτικό σύνδεσμο *et*)· εκφέρονται με την υποτακτική ενεστώτα (*adliget, abiciat*), επειδή εξαρτώνται από ρήμα αρκτικού χρόνου (*monet*).
- δ. *ut tragulam mitteret*: βουλευτική πρόταση, αντικείμενο του *constituit*: εισάγεται με το σύνδεσμο *ut* και εκφέρεται με την υποτακτική του παρατακτικού (*mitteret*), επειδή εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου (*constituit*).
- ε. *ut salutem sperent*: βουλευτική πρόταση, αντικείμενο του *adhortatur*: εισάγεται με το σύνδεσμο *ut* και εκφέρεται με την υποτακτική του ενεστώτα (*sperent*), επειδή εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (*adhortatur*).

Σημ. Οι ιστορικοί ενεστώτες του κειμένου (*persuadet, curat et providet, monet, adhortatur*) από τους οποίους εξαρτώνται οι βουλευτικές προτάσεις, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν και ως ιστορικοί χρόνοι επηρεάζοντας ανάλογα το χρόνο των ρημάτων των βουλευτικών προτάσεων.

- II. *ut cornum doceret*: βουλευτική πρόταση
ut C. Marius... iudicaretur: τελική πρόταση
ut consequaris: τελική πρόταση.
- III. α. *Caesar constituit ut epistulam conscriptam Graecis litteris mitteret*. (*mittit*>*mitteret*, γιατί προηγείται ιστορικός χρόνος: *constituit*).
- β. *Mater Coriolāno persuadet ut castra ab urbe moveat*. Αντί για το *moveat* θα μπορούσαμε να έχουμε *movēret*, γιατί το *persuadet* είναι ιστορικός ενεστώτας· βλ. την άσκηση I. Σημ.
- γ. *Mater Coriolānum orāvit ut castra ab urbe movēret*. (*movit*>*movēret*, γιατί προηγείται ιστορικός χρόνος: *orāvit*).
- δ. *Moneo vos ut periculum caveātis*. (*cavete*>*caveātis*, γιατί προηγείται αρκτικός χρόνος: *moneo*)
- ε. *Hortor vos ut fiduciam deponātis*. (*deponite*>*deponātis*, γιατί προηγείται αρκτικός χρόνος: *hortor*).
- ζ. *Moneo vos nē oribus confidātis* (η απαγόρευση ή αποτροπή μετατρέπεται σε *nē* + υποτακτική· βλ. το μάθ. XLVIII Π2β).
- η. *Moneo te nē Rōmam oppugnes*.
- IV. εν. *cognoscantur, parat. cognoscerentur, παρακ. cognita sint, υπερσ. cognita essent*.